

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Kalmar kommuns yttrande rörande ”Remiss av betänkandet Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid (SOU 2022:61)”

Dnr.U2022/03802

Yttrande

Kalmar kommun anser att förutsättningarna med förtydligande i läroplanen, utbildning av lärare och annan personal för fritidshem, förtydligande om vad annan personal har för syfte i fritidshemmets undervisning samt god miljö är en förutsättning för god kvalitet i undervisningen på fritidshemmen. Det som utredningen bedömer att i särskild ordning bör utredas ska vara utrett och klart innan allmänt fritidshem ska träda i kraft. Även detta för att ge rätt förutsättningar för att få en god kvalitet på fritidshemmets undervisning. Att bemanna våra fritidshem med behörig personal är en utmaning likaså att studenter utbildar sig till lärare i fritidshem. Allmänt fritidshem innebär utökad bemanning samt behov av utökade lokaler.

Kalmar kommun anser att förordningen om kvalitetshöjande åtgärder i förskolan ska ändras så att fritidshemmet omfattas av det nya bidraget då medel föreslås kunna sökas av kommuner för att bibehålla och rekrytera personal, kompetensutveckla personal som är i elevgrupp samt bibehålla och utveckla en god miljö. En noggrann kostnadsberäkning och finansieringskälla behövs dock innan allmänt fritidshem får laga kraft.

Utredningen bedömer att det i särskild ordning bör utredas om skolskjuts ska erbjudas även till och från fritidshemmet. Kalmar kommun anser att detta behöver utredas vidare då frågan om skolskjuts för elever på fritidshem innebär en stor kostnad och planering. En noggrann kostnadsberäkning och finansieringskälla behövs innan detta får laga kraft.

Kalmar kommun anser att syftet med allmänt fritidshem, att fler barn ska ges rätt att delta i fritidshemmets utbildning och få tillgång till en meningsfull fritid, utveckling och lärande samt att skapa mer jämlika villkor för barn och elever i Sverige genom att ge fler barn tillgång till utbildningen i fritidshem som ett led i att minska klyftor mellan barn på grund av deras olika förutsättningar i levnadsvillkor är bra. Likaså det som gäller det nya rekvisitet levnadsvillkor, utökad informationsskyldighet och framtagande av stödmaterial.

Utbildningen för grundskolan och fritidshem i åk F-6 hänger samman och därför anser Kalmar kommun att fristående friskolor även ska bedriva fritidshem. Det är också tydligt att en elev endast kan ha en rektor vilket ej är möjligt om en elev ska ha en grundskoletillhörighet och ett annat fritidshemstillhörighet. Ansvar för förflyttning mellan skola och fritidshem med mera är följdfrågor som bör besvaras. En noggrann kostnadsberäkning och finansieringskälla behövs innan allmänt fritidshem får laga kraft.

Kalmar kommun vill lämna en åsikt om att utredningens förslag om det allmänna fritidshemmet och utökad informationsskyldighet får direkta konsekvenser för kommunerna. Ett allmänt och avgiftsfritt fritidshem förväntas i viss mån leda till att kommunens intäkt genom föräldraavgifter uteblir. En noggrann kostnadsberäkning och finansieringskälla behövs innan allmänt fritidshem får laga kraft.

En risk är att vårdnadshavare säger upp fritidshemsplats och bara utnyttjar allmän fritidstid, då får vi minskad fritidstid för elever och därmed sämre undervisning och det är motsatsen till syftet med allmänt fritidshem.

Kalmar kommun anser att allmänt fritidshem endast ska gälla 6-9-åringar till en början och att det behövs mer forskning och underlag för att det eventuellt även ska gälla 10-12-åringar.

Bakgrund

Regeringen beslutade den 3 november 2021 att uppdra åt en särskild utredare att ta ställning till en utökad rätt till fritidshem. Samma dag förordnades stadsdelsdirektör Kerstin Andersson som särskild utredare. Utredningen har antagit namnet Utredningen om en utökad rätt till fritidshem (U 2021:05). Genom tilläggsdirektiv (dir. 2022:132) förlängdes utredningstiden till den 30 november 2022. Utredningen överlämnar betänkandet Allmänt fritidshem och fler barns tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid (SOU 2022:61) till 65 remissinstanser 2023-02-06, varav Kalmar kommun är en av remittenterna. Alla yttrande på remissen ska ha inkommit till utbildningsdepartementet senast 8 maj 2023.

Ändringarna i skollagen föreslås träda i kraft den 1 juli 2025. Hemkommunernas informationsskyldighet ska dock träda i kraft den 1 januari 2025. Bestämmelserna ska tillämpas första gången i fråga om utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2025.

Förordningsändringen i skolförordningen (2011:185) ska träda i kraft den 1 juli 2025.

Ändringen i förordning om instruktion för Statens skolinspektion (2011:556) den 1 januari 2024.

Ändringarna i förordning om statsbidrag för kvalitetshöjande åtgärder i förskolan (2021:848) ska träda i kraft den 1 juli 2024.

Utredningen konstaterar, liksom den förra fritidshemsutredningen (SOU 2020:34) att fritidshemmet har ett viktigt uppdrag. Fritidshemmet ska komplettera skolan och har i likhet med denna ett kompensatoriskt uppdrag. Det är framför allt barn vars föräldrar arbetar eller studerar som i dag går i fritidshemmet.

Utgångspunkten i denna utredning är barnens bästa. De förslag som läggs fram i betänkandet syftar till att fler barn ska ges rätt att delta i fritidshemmets utbildning och få tillgång till en meningsfull fritid, utveckling och lärande. Förslagen syftar också till att skapa mer jämlika villkor för barn och elever i Sverige genom att ge fler barn tillgång till utbildningen i fritidshem. Det blir bland annat ett led i att minska klyftor mellan barn på grund av deras olika förutsättningar i levnadsvillkor.

Allmänt fritidshem och stärkt rätt till fritidshem införs

- Utredningen föreslår att en utökad rätt till fritidshem ska utformas som ett avgiftsfritt allmänt fritidshem för alla 6–9-åringar. Dessutom ska 6–12-åringar kunna erbjudas fritidshem eller öppen fritidsverksamhet eller mer tid i dessa två verksamheter mot bakgrund av barnets levnadsvillkor.
- Utredningen föreslår att alla elever i förskoleklass, grundskola, grundskolsärskola, specialskola och sameskolan samt särskilda utbildningsformer i vilka skolplikt kan fullgöras ska till och med vårterminen det år eleven fyller 10 år erbjudas allmänt fritidshem utan avgift. Därmed tillgängliggörs fritidshemmet även för barn till vårdnadshavare som till exempel är arbetslösa, föräldralediga, långtidssjukskrivna, deltar i arbetsmarknadsåtgärder, uppbär försörjningsstöd eller är pensionärer.

Minst 490 timmar om året till och med vårterminen det år eleven fyller 9 år ska erbjudas. Från och med höstterminen det år de fyller 9 år till och med vårterminen det år de fyller 10 år ska fritidshem erbjudas under minst 295 timmar om året. Båda tidsomfattningarna inkluderar 100 timmar, som i huvudsak bör förläggas under loven. *Allmänt fritidshem för barn i åldern 6–9 föreslås bli avgiftsfritt och avgift får bara avse den del av utbildningen som, beroende på ålder, överstiger 490 eller 295 timmar om året.*

Utbildningen kan därmed även ges under lov till barn som kan ha särskild nytta av fritidshemmet, som till exempel växer upp i otrygga familjesituationer eller miljöer där de kan riskera än större utsatthet under lov.

- Ett helt nytt rekvisit förs in i skollagen, levnadsvillkor, som gör att nämnda bestämmelse blir mer ändamålsenlig med hänsyn till de omständigheter som i dag råder. *Levnadsvillkor kan förklaras som de omständigheter i miljön och de förutsättningar som ett barn växer upp och lever i och med. Levnadsvillkor kan fånga in de behov som ett barns sammanhang utgör, och också utgöra ett stöd för huvudmän och rektorer som ser behov av att ge en grupp elever rätt till fritidshem – med anledning av de levnadsvillkor som råder i ett bostadsområde eller som påverkar en skola.*
- Utredningen föreslår att reglerna om behov tas bort och att reglerna om erbjudande i stället regleras i hemkommunens ansvar för utbildning i fritidshem. Den innebär att hemkommunen ansvarar för att fritidshem erbjuds till alla elever vars vårdnadshavare önskar det. Hemkommunen ska erbjuda utbildning i fritidshem för elever som går i en skola med enskild huvudman i de fall huvudmannen inte erbjuder sådan utbildning. *Regleringen innebär därmed att hemkommunens skyldighet att avgöra behovet av fritidshem ersätts med vårdnadshavares önskemål om plats och kommunens erbjudande om plats.*

Fler åtgärder för att öka deltagandet

- Utökad informationsskyldighet. *Denna innebär att hemkommunen behöver ta kontakt med vårdnadshavare till elever som ska erbjudas allmänt fritidshem och vars barn inte går i fritidshemmet och informera om fritidshemmets syfte och rätten till fritidshem. Den första kontakten ska tas inför höstterminen det år eleven fyller sex år. Kontakt ska sedan tas inför varje höst- och vårtermin om eleven inte går i fritidshemmet. Den sista kontakten ska tas inför vårterminen det år då barnet fyller 10 år.*

Lokaler och god miljö

- Utredningen föreslår att det i skollagen ska införas att lokalerna ska vara ändamålsenliga. Utredningen anser sig förhindrad att lämna förslag som påverkar hela skolväsendet eftersom ett sådant förslag bör utredas i särskild ordning
- Den löpande tillsynen av fritidshem, utöver huvudmannanivån, även ska utövas på skolnivå.
- Statens skolverk ges i uppdrag att ta fram stödmaterial som kan ge såväl stöd som inspiration i arbetet med att ge elever en god miljö i fritidshemmet. Utredningen föreslår även att Skolverket ska ta fram stödmaterial för att stärka det systematiska kvalitetsarbetet i fritidshem.
- Utredningen föreslår att förordningen om kvalitetshöjande åtgärder i förskolan ska ändras så att fritidshemmet omfattas av det nya bidraget.

Kompetensförsörjning för ett attraktivt fritidshem

- Utredningen föreslår att det ska preciseras vad annan personal har för syfte i fritidshemmets undervisning
- Utredningen föreslår därför att två eller fler lärosäten ska ges i uppdrag att planera och utveckla en utbildning på avancerad nivå för lärare i fritidshem. Utredningen föreslår också att en nationell forskarskola med relevans för fritidshemmets syfte ska inrättas.
- Utredningen föreslår att Skolverket ska se över barn- och fritidsprogrammet så att arbetet i fritidshem och öppen fritidsverksamhet blir en tydligare yrkesutgång för elever på programmet. Översynen bör även inkludera relevant eftergymnasial utbildning.
- Utredningen föreslår att Skolverket ska tydliggöra del 4 i grundskolans och motsvarande skolformers läroplaner så att det i likhet med förskolans läroplan tydligt framgår vad lärarens ansvar och arbetslagets gemensamma ansvar är. Utredningens bedömning är att läroplanen för grundskolan, förskoleklassen samt fritidshemmet del 1 och 2 bör ses över. Detta gäller även för de motsvarande obligatoriska skolformerna. Det bör mer tydligt framgå att med lärare avses också lärare i fritidshem och med skola avses skola och fritidshem.

Detta behövs vidare

- Utredningen bedömer att det i särskild ordning bör utredas om skolskjuts ska erbjudas även till och från fritidshemmet.
- Utredningen föreslår att Statens skolinspektion ska ges i uppdrag att genomföra två tematiska kvalitetsgranskningar, av fritidshem för 10–12-åringar och av öppen fritidsverksamhet som får erbjudas i stället för fritidshem för denna åldersgrupp.

- 10–12-åringar bör i relevanta delar ses som en del av ungdomspolitiken.
- Ett större kunskapsunderlag om gruppen saknas därför menar utredningen att frågan om fritidshem och öppen fritidsverksamhet för elever mellan 10–12 år bör utredas i särskild ordning.
- Utredningen gör bedömningen att elevhälsans roll i fritidshemmet bör utredas i särskild ordning.